

сно визначений образ дій в умовах невизначеності, що веде в кінцевому результаті до переваги успіху над невдачею. Оскільки здійсненню диверсифікації діяльності підприємства передують розробка стратегії диверсифікації, то необхідно проводити порівняльний аналіз причин виникнення ризиків та оцінювання очікуваних наслідків на певній стадії стратегії диверсифікації діяльності підприємства.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є розробка методичного підходу до оцінки ризиків диверсифікації діяльності підприємства.

Література

1. **Балдин К.В.** Риск-менеджмент: Учебное пособие. / К.В. Балдин, С.Н. Воробьев – М.: Гардарики, 2005. – 285 с.
2. **Вяткин В. Н.** Риск-менеджмент. Учебник / В.Н. Вяткин, И. В. Вяткин, В.А. Гамза, Ю.Ю. Екатеринбургский, Дж. Дж. Хэмптон. – М.: Дашков и Ко, 2003. – 512с.
3. **Грачёва М.В.** Риск-менеджмент инвестиционного проекта / М.В.Грачева, А.Б. Секерина – М.: Юнити, 2009. – 544 с.
4. **Корінько М.Д.** Ризики при диверсифікації /М.Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 7. – С. 69 – 74.
5. **Куликова Е.Е.** Управление рисками: инновационный аспект /Е.Е.Куликова – М.: Бератор-Паблишинг, 2008 - 112 с.
6. **Хохлов Н.В.** Управление риском: Учеб. пособие для вузов /Н.В.Хохлов – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 239 с.
7. **Цогла О.О.** Ризики, які властиві диверсифікації діяльності підприємств / О.О.Цогла // Науковий вісник «Львівська політехніка». – Л., 2006. – Вип. 16.2. – С. 223 – 227.

Стаття надійшла: 14.12.2011 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Іванілов О.С.

УДК 658.15

РЕЙДЕРСТВО В УКРАЇНІ: ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ, ПРИЧИНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Нестеренко В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. В статті розглянуто основні причини появи рейдерства як соціально-економічного явища в Україні, досліджено його сучасні масштаби та визначено перспективи та наслідки подальшого поширення.

Ключові слова: рейдерство, підприємство, право власності, держава, законодавство.

The abstract. The principal causes of raider grab appearance as social and economic phenomenon in Ukraine are considered in the article, its modern scales are investigated, and the prospects and consequences of its further extending are advanced.

Keywords: raider grab, factory, property right, state, legislation.

Постановка проблеми. На певному етапі розвитку економіки України суттєві зміни в політичній ситуації та недосконалість законодавчої бази з питань регулювання діяльності господарських товариств спричинили появу та стрімке поширення процесів перерозподілу прав власності і, зокрема, рейдерських процесів, що, в свою чергу, привело до суттєвого підвищення уваги до проблем захисту підприємства від недружнього поглинання та рейдерського захоплення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам недружнього поглинання, рейдерства, тіньової економіки і перспективам вдосконалення відповідних вимог законодавства присвятили свої дослідження такі науковці як З. Варналій, І.Тунік, В.Поляков,

І.Рудик, В.Владимирова, М.Лібанов [1, 2, 3, 4, 5]. В своїх працях вони висвітили проблему рейдерства, як явища, притаманного саме тіньовій економіці, проаналізували існуючі механізми реалізації рейдерських дій, обґрунтували вимоги до законодавства, що регулює діяльність акціонерних товариств, які дозволять зробити процеси злиття та поглинання підприємств в Україні більш цивілізованими.

Невирішені складові загальної проблеми. Не зважаючи на подальше поширення інтересу дослідників до проблем рейдерства та недружнього поглинання, все ще не достатньо комплексних досліджень, які б надали інформацію про рейдерство в Україні комплексно на мікро та макрорівні одночасно, та ув'язали причини та наслідки рейдерства, саме як небезпечного соціально-економічного явища.

Формулювання цілей статті. Метою статті є акумулювання інформації про причини виникнення рейдерства в Україні, наслідків подальшого його поширення для економіки держави та окремих підприємств, а також аналіз положень Закону України «Про акціонерні товариства» з точки зору протидії подальшому поширенню рейдерства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Проблема рейдерства набула значної актуальності та великого суспільного розголосу наприкінці 2004 - початку 2005 років разом зі суттєвими змінами політичної ситуації в країні та першими процесами реприватизації. Подальші ж роки відзначилися стрімким зростанням кількості рейдерських захоплень підприємств. Такий негативний розвиток ситуації, пов'язаної з рейдерством, став можливим в сучасній Україні через низку причин.

За загальною думкою, однією з головних причин є слабкість правової системи, яка полягає насамперед у відсутності достатньої законодавчої бази для врегулювання корпоративних конфліктів. Але слід відзначити, що на шляху подолання цієї проблеми суттєвий крок було зроблено 17 вересня 2008 року, коли Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про акціонерні товариства» [6]. Цікавими з точки зору боротьби з розповсюдженням рейдерства є наступні положення нового закону:

- акції акціонерних товариств тепер повинні бути іменними та існувати лише в бездокументарній формі;
- акції можуть бути простими та привілейованими, але кількість останніх не повинна перевищувати 25% статутного капіталу товариства;
- власники 10% та більше простих акцій мають право на ініціювання позачергових зборів акціонерів;
- акціонери, що в загальній сумі мають 5% та більше простих акцій мають право на внесення пропозицій, що обов'язково повинні бути включені до порядку денного зборів акціонерів;
- кворумом для загальних зборів є 60% від кількості акцій, що мають право голосу для прийняття рішень;
- рішення, що стосуються внесення змін в статут акціонерного товариства, анулювання акцій, зміни типу товариства, зменшення або збільшення статутного капіталу, розміщення акцій, виділення або припинення існування товариства приймаються більш ніж трьома четвертими голосів акціонерів від їх загальної кількості;
- цікавим нововведенням є внесення такого поняття як «кумулятивне голосування» під час проведення виборів керівних органів акціонерного товариства;
- закон також передбачає прозорий механізм купівлі та відчуження крупного (від 10% акцій) та контрольного (50% і більше простих акцій) пакетів акцій;
- кожний акціонер – власник простих акцій має право вимагати викупити в нього за ціною не нижче ринкової вартості його пакет акцій у випадку, коли на зборах було прийнято рішення про злиття, з'єднання виділення, перетворення товариства, про укладення великої угоди (вартістю від 10% вартості активів акціонерного товариства), про зміну розміру статутного капіталу, за умови що сам акціонер на зборах голосував проти прийняття таких рішень.

Новий закон навіть за наявності деяких неточностей та спірних питань за умови його належного виконання дозволить суттєво підвищити законодавчий рівень забезпечення правової організації діяльності акціонерних товариств в Україні.

Другим фактором, що сприяє поширенню рейдерства як соціально-економічного явища, є недосконалість судової влади. Згідно експертних опитувань, що регулярно проводять антирейдерські організації [7], 73,3% експертів вважають, що Україні необхідна судова реформа яка б дозволила: реформувати існуюче законодавство, встановити чітку систему виконання судових рішень, передбачала б державний контроль над рішенням корпоративних конфліктів, передбачала б реальну державну допомогу при вступі в силу судових рішень.

Наступною причиною поширення рейдерства є корумпованість влади. Саме її як фактор подальшого зростання кількості рейдерських захоплень назвали більш 86,7% експертів, зокрема корумпованість судової влади відмітили 73,3% експертів, безкарність рейдерських дій як наслідок такої ситуації відмітили 33,3% експертів.

Серед інших істотних факторів, що сприяють поширенню рейдерства, слід відмітити відсутність захисту прав власності з боку держави, низький рівень правової культури та освіченості як учасників підприємницької діяльності, так і державних службовців, велику кількість порушень під час проведення приватизаційних процесів, тощо.

Чинником, що сприяє подальшому погіршенню ситуації, можна також назвати світову економічну кризу, що через зниження попиту на промислову продукцію, зупинку експортно-імпортних операцій призвела вітчизняні підприємства до значного зменшення обсягів діяльності та зробила їх беззахисними та нестійкими у фінансовому плані перед рейдерами.

Однак не всі дослідники та експерти з питання рейдерства вважають це явище цілком негативним. Згідно опитувань, 50% експертів вважають рейдерство цілком логічним та невідворотнім етапом розвитку ринкової економіки, наступним етапом перерозподілу власності після приватизації.

Незважаючи на те, що рейдерство як етап розвитку ринкової економіки проходить більшість країн, тривалість такого періоду повинна бути максимально скороченою, бо це явище несе з собою велику кількість наслідків для країни, її економіки та суспільства як макро- так і на мікрорівні. Серед наслідків на рівні держави в цілому слід відзначити наступні:

- рейдерство негативно впливає на міжнародний імідж країни, бо свідчить про низьку культуру ведення бізнесу, незахищеність та неповагу до прав власності, низький рівень органів влади;
- рейдерство призводить до негативних тенденцій в розвитку національної економіки, як на сьогоднішній день так і в перспективі, а саме, до скорочення обсягів виробництва, підвищення рівня безробіття, зниження соціальних стандартів тощо;
- рейдерство негативно впливає на інвестиційний клімат країни, значно підвищуючи інвестиційні ризики, а також підвищує зацікавленість в українських підприємствах з боку не законослухняних гравців фондових ринків.

На рівні ж окремого підприємства, його власників та трудового колективу рейдерство найчастіше призводить до наступних наслідків:

- розпродажу активів підприємства окремими частинами, що призводить до припинення його виробничої діяльності, звільнення робітників та зміни керівництва;
- перепродажу підприємства, що в свою чергу призводить до перерозподілу його прибутків у випадку успішного функціонування.

Перший наслідок зазвичай спостерігається у випадках, коли рейдера цікавлять активи підприємства, що мають значну ринкову вартість, насамперед це земельні ресурси, особливо у великих добре розвинених містах, та об'єкти нерухомості. Друга ситуація спостерігається, коли метою поглинання є підприємство-конкурент або підприємство, що є частиною певного виробничого ланцюга.

Таким чином, рейдерство з його постійно зростаючими масштабами загрожує великій кількості українських підприємств, однак протистояти такому захопленню, з точ-

ки зору експертів, все ж таки необхідно, й такий захист має перспективи: 86,6% експертів вважають, що частина українських підприємств має можливість протистояти і навіть виграти у боротьбі з рейдерами, однак це можливе лише у випадку, коли у підприємства наявні відповідні фінансові ресурси, а виробничо-господарська діяльність ведеться з мінімальним порушенням чинного законодавства, особливо податкового.

Однакова частина експертів – по 6,7% вважає, що рейдерству в Україні можуть протистояти тільки підприємства, які мають покровителів в політичних колах, та що протистояти рейдерству українські підприємства через свою слабкість не можуть взагалі. Важливим питанням для підприємства при його протистоянні рейдерському захопленню є те, з яким саме рейдером воно має справу. Якщо говорити про розподілення рейдерів на «білих», «сірих» та «чорних», то згідно з думкою експертів в умовах України існує наступне їх розподілення: більшість рейдерів належать до групи так званих «сірих», тобто тих, що балансують на межі закону і вдаються до деяких порушень, але зазвичай лише адміністративних. Боротьба з цією групою рейдерів з боку підприємства є цілком перспективною за умови введення елементів попереднього захисту від ризику рейдерського захоплення, а також за наявності відповідної кваліфікованої юридичної служби на підприємстві.

Цілком протилежною є ситуація у боротьбі з так званими «чорними» рейдерами, бо ситуація, коли порушуються закони на рівні Кримінального кодексу, не знаходиться в компетенції підприємства, і воно не має відповідних методів протидії без порушення законодавства вже зі свого боку. В ситуації з «білими» рейдерами взагалі не йдеться про рейдерство як соціально-економічне явище – це цілком врегульований цивілізований процес M&A і вирішення ситуації з поглинанням підприємства залежить від його власників та керівних органів, захищеності та вірності складання статутних документів, тощо.

Висновок. Поява та поширення рейдерства є цілком закономірним етапом розвитку економіки України, який має чіткі передумови виникнення, однак не є суто негативним процесом, бо стимулює державу до вдосконалення законодавчої бази, а підприємства до підвищення уваги до питань захисту їх корпоративної безпеки.

Література.

1. **Варналій З.С.** Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання / З.С. Варналій, І.І.Мазур // Стратегічні пріоритети. – 2007. - №2(30). – С. 129-136.
2. **Туник І.Ю.** Антирейдер: посібник по противодействию корпоративним захватам / І.Ю. Туник, В.А. Поляков. – СПб.: Питер, 2007. – 208с.
3. **Рудык І. Б.** Методы защиты от враждебного поглощения / И.Б. Рудык. – М.: Дело, 2006. – 384 с.
4. **Владимирова И.Г.** Слияния и поглощения компаний: характеристика современной волны / И.Г. Владимирова. Режим доступа: www.cfin.ru/press/management/2006-1/02.shtml.
5. **Лібанов М.** Кому і чому потрібен Закон України «Про акціонерні товариства» / М. Лібанов // Дзеркало тижня. – 2008. – № 29 (708). – Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2020/63685/>
6. Про акціонерні товариства: Закон України № 514-VI від 17.09.2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
7. Аналитический обзор Центра исследований корпоративных отношений "Рейдерство в Украине: проблемы и пути решения". – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: www.advisers.ru/file/advisers/rejdery_Ukraina.pdf.

Стаття надійшла: 08.12.2011 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Мельник В.М.

